30/04/2020

Στρατής Μυριβήλης. Η άχραντη αντιπολεμική ιαχή !

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Γράφει ο Πάνος Ν. Αβραμόπουλος, M.Sc Δ/χος Μηχανικός Ε.Μ.Π./ pemptousia.gr

Έχοντας ως κεντρικές σταθερές στο πολύμορφο και οιστρηλατημένο έργο του τον στιγματισμό του πολέμου που συνθλίβει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την αγάπη για τον άνθρωπο, τη ζωή και το φυσικό περιβάλλον, ο Στρατής Μυριβήλης (φιλολογικό ψευδώνυμο του Στράτου Σταματόπουλου) με την απαράμιλλη γλωσσική επεξεργασία των κείμένων του, διέγραψε μια λαμπρή πορεία στα σύγχρονα ελληνικά γράμματα. Με την εκφραστική του ευλυγισία, τον λυρισμό του, αλλά και την ηθική δόνηση του ανθρώπου που βίωσε με μεγάλη ένταση το μεγαλείο και την συντριβή του ελληνισμού, αποτύπωσε αδρά στο έργο του, την ομορφιά της ελληνικής, φύσης, την ανυπέρβλητη δύναμη του έρωτα, αλλά και την αξία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που ισοπεδώνεται κάτω από το βάρος του

πολέμου.

Το έργο του Στρατή Μυριβήλη, εκλεκτού λυρικού πεζογράφου του Αιγαίου, τοποθετείται στην αντιπολεμική πεζογραφία και ως αισθητική έκφραση συγκαταλέγεται στη βασανισμένη γενιά του ΄30, που έφερε πάνω της την τραυματική εμπειρία της Μικρασιατικής καταστροφής και την συνακόλουθη ιδεολογική κατάπτωση του ελληνισμού. Ο Στρατής Μυριβήλης, πέμπτο παιδί του Χαράλαμπου και της Ασπασίας Σταματοπούλου, γεννήθηκε στη Συκαμιά της Λέσβου το 1890. Μεγάλωσε με έντονο άνοιγμα της ευαισθησίας του στις ομορφιές του Αιγαίου Πελάγους, τους καημούς, τους πόνους και τα οράματα του Μικρασιατικού ελληνισμού. Μαθητής ακόμα στα Γυμνάσια της Μυτιλήνης και των Κυδωνιών δέχτηκε έντονες επιδράσεις από τα σπουδαία κείμενα του δημοτικισμού της εποχής. Το «Ταξίδι» του Ψυχάρη, τα διηγήματα του Αργύρη Εφταλιώτη, Ο «Δωδεκάλογος του γύφτου» του Παλαμά, η «Ιλιάδα» του Αλεξάνδρου Πάλλη, τα «Λόγια της Πλώρης» του Ανδρέα Καρκαβίτσα, αλλά και πολλά ποιήματα του Γρυπάρη, είναι μερικά χαρακτηριστικά κείμενα μέσω των οποίων ο Μυριβήλης θα διαμορφώσει το ευδιάπλαστο γλωσσικό του ιδίωμα. Την εμφάνισή του στα γράμματα κάνει το 1915 μέσω της συλλογής διηγημάτων «Κόκκινες ιστορίες» που δημοσιεύει σε σειρές στην εφημερίδα του «Καμπάνα» στη Μυτιλήνη.

Ακολουθεί το 1924 η «Ζωή εν Τάφω» που θεωρείται το πλέον χαρακτηριστικό – μέσω του οποίου έγινε ευρέως γνωστός στο πανελλήνιο και στον κύκλο των πνευματικών ανθρώπων – έργο του, που είναι ένας ύμνος ενάντια στην κατάρα του πολέμου και μια μακρόσυρτη φωνή σπαραγμού για την ισοπέδωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία γίνεται παίγνιο στα χέρια των ισχυρών. Στη «Ζωή εν Τάφω» έχοντας την αυτοβίωτη εμπειρία ο Μυριβήλης, περιγράφει δια στόματος του φοιτητή Λοχία Κωστούλα, την φρίκη των χαρακωμάτων. Με παραστατικές εικόνες, και με ηθική ενάργεια, που έχουν τη σφραγίδα του πρωτογενούς υλικού, ο συγγραφέας προσδίδει στα κείμενά του την αμεσότητα του ρεαλισμού. Ρεαλισμός που δεν χάνει το λυρικό του χρώμα, χωρίς ωστόσο μέσω της λυρικής έξαρσης του συγγραφέα, να παραμορφώνεται η αληθινή εικόνα του πολέμου, ούτε όμως και να αλλοιώνεται ο τρόπος με τον οποίον ζει τα γεγονότα. Όμως ο συγγραφέας απέναντι στη φρίκη του πολέμου που συγκλονίζει τον αναγνώστη, θα προτάξει παράλληλα την αγάπη για τη ζωή, τον έρωτα και το φυσικό περιβάλλον. Αξίες που θα αποτελέσουν καθώς εξελίσσεται συγγραφικά ο Μυριβήλης και ανεξάρτητα από τις πραγματοποιούμενες ιδεολογικές του μετατοπίσεις, τον ακρογωνιαίο λίθο του έργου του. Το δεύτερο μεγάλο έργο, ενδεικτικό της αισθητικής τεχνοτροπίας του συγγραφέα, είναι η «Δασκάλα με τα χρυσά μάτια».

Το διήγημα αυτό είναι αποδεσμευμένο από τα αυτοβιογραφικά στοιχεία της «Ζωής

εν Τάφω». Οικοδομείται πάνω στην προσπάθεια κοινωνικής επανένταξης ενός στρατιώτη που επιστρέφει στην ιδιαίτερη πατρίδα του ηθικά κατακερματισμένος, από τις τραυματικές εμπειρίες και την φρίκη του πολέμου. Θα έλθει αντιμέτωπος με μεγάλα ηθικά διλήμματα, τα οποία υπαγορεύει η ακατανίκητη ερωτική του έλξη, αλλά και με έντονους ιδεολογικούς προβληματισμούς, για το που πορεύεται η ελληνική κοινωνία μετά τα πολεμικά γεγονότα.Στο διήγημά του αυτό ο Μυριβήλης προσπαθεί αισθητικά να προσεγγίσει τις επιδιώξεις της γενιάς του ’30, στην οποία σχηματικά είναι ενταγμένος Το επιβλητικό στοιχείο όμως στο έργο του ιδεολογικού προσανατολισμού και ο ρεαλισμός της κοινωνικής κριτικής του συγγραφέα, δεν του επιτρέπουν να αποδεσμευτεί από το χαρακτήρα της ηθογραφίας, που κυριαρχεί ως αισθητικό μοτίβο από την παλιά γενιά πεζογράφων μας. Μετά από τη «Δασκάλα με τα χρυσά ματιά» ο Μυριβήλης σταδιακά στο συγγραφικό του έργο μεταπίπτει από την σφόδρα αντιπολεμική του ιδεολογία, στην αναζήτηση της ελληνικότητας. Στόχο που θα τον εκπληρώσει προσφεύγοντας στις ρωμαλέες ρίζες της λαϊκής μας παράδοσης, η οποία αποτελεί για τον συγγραφέα την τιμαλφή πολιτιστική μας μήτρα και τη βασική πηγή αναγέννησης του ελληνισμού, μετά το δράμα της Μικρασιατικής Καταστροφής που εν τω μεταξύ έχει εγκύψει, αλλά και την απουσία πια μεγάλων εθνικών οραμάτων.

Χαρακτηριστικό έργο σ΄ αυτή τη φάση του Μυριβήλη είναι η «Παναγιά η γοργόνα». Διήγημα στο οποίο κυριαρχεί η ομορφιά της ελληνικής νησιωτικής φύσης, οι λαϊκές δοξασίες και το έντονο στοιχείο του ερωτισμού. Για το συγγραφέα όμως η ομορφιά της ελληνικής φύσης δεν έχει απλά αισθητικό χαρακτήρα, αλλά είναι η γενεσιουργός αιτία της ιστορίας και του πολιτισμού του ελληνισμού. Στην ώριμη ωστόσο συγγραφική του φάση ο Μυριβήλης, θα απολήξει σε έναν οικουμενικό ανθρωπισμό και θα μαστιγώσει κάθε πολιτικό σύστημα, αφού όλα μέσα από την ιδεολογική τους μονομέρεια και τον στείρο δογματισμό τους, τελικά βάλουν κατά της πνευματικής ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι Λεσβιώτης συγγραφέας με το πολυεπίπεδο έργο του, που διεκτραγωδεί λυρικά το μαρτύριο του ανθρώπου από την κατάρα του πολέμου, εξυμνεί την ελληνική φύση – ιδίως τη νησιωτική – και την ακατάλυτη δύναμη του έρωτα, με το αξεπέραστο γλωσσικό του ιδίωμα και αναγορεύει την ελληνική παράδοση ως τιμαλφή αναγεννητική μήτρα του ελληνισμού, αποτελεί μια από τις μεγάλες μορφές της σύγχρονης ελληνικής γραμματολογίας και δή της γενιάς του ΄30, στην οποία σχηματικά εντάχθηκε από την κριτική.